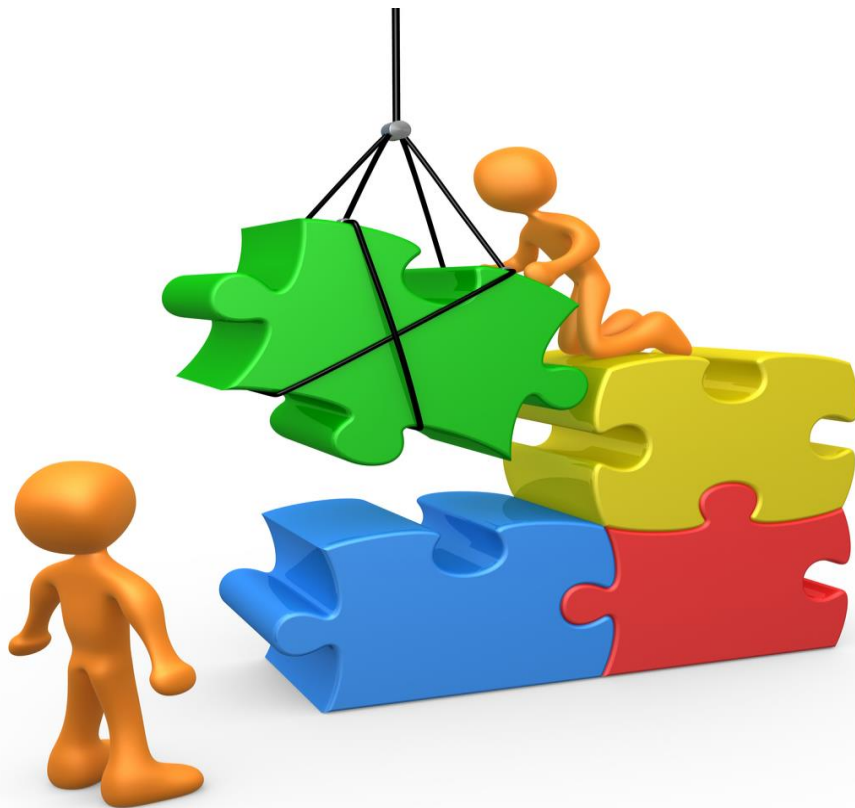

Protocol begaafde leerlingen OBS De Waerdenburght

1. Inleiding	2
2. Wat is hoogbegaafdheid?	3
- Waarom een aparte aanpak?	4
- Welke factoren beïnvloeden (hoog)begaafdheid?	4
3. Hoe acteert de school?	5
- Signalen van meer- en hoogbegaafdheid.	5
- Hoe wordt er gesignaleerd?	7
- Signaleren organiseren	7
- De rol van ouders.	8
- Wat is mogelijk?	8
- Sherlock Holmes.	9
4. Onderpresteren	9

Bijlagen:

Materialenlijst *(in bewerking)*

Inleiding.

In de klas zie je als leerkracht met regelmaat dat er leerlingen zijn die heel andere uitdagingen nodig hebben dan het reguliere programma.

Zicht op meer- en hoogbegaafdheid vraagt om handvatten en richtlijnen.

In dit protocol beschrijven wij onze visie en uitgangspunten met betrekking tot meer- en hoogbegaafdheid.

Hoe signaleren wij dat een leerling meer kan in capaciteit en dat het reguliere programma niet voldoende uitdaging geeft?

Welk aanbod kan de school voor deze leerlingen organiseren?

Het is belangrijk om de leerling goed in beeld te brengen: wat heeft deze leerling nodig en wat betekent dat voor het programma van deze leerling? Van belang is om je te verdiepen in wie de leerling is en wat de leerling kan.

Wat hebben wij nodig om begaafde leerlingen passend te begeleiden?

Denk aan extra handen in de groep, een duidelijke beleidslijn door de hele school heen, inzicht in en kennis van materialen voor begaafde leerlingen, ondersteuning en professionalisering van leerkrachten bij het werken met begaafde leerlingen en natuurlijk facilitering vanuit directie in tijd en inverteerstering.

Wat is hoogbegaafdheid.

Bij hoogbegaafdheid gaat het om mensen 'die op grond van hun aanleg en een stimulerende omgeving makkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot uitzonderlijke prestaties kunnen komen'.

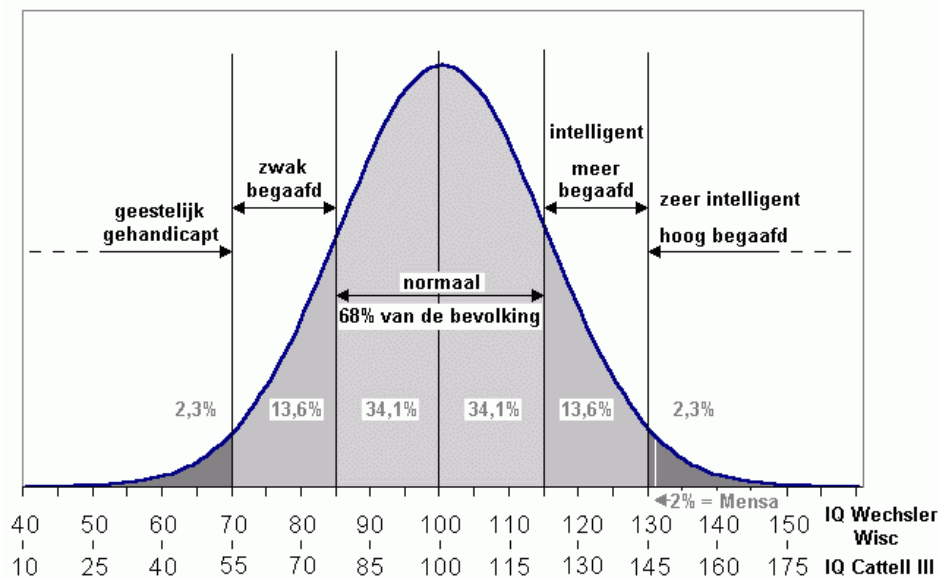
Excellentie geeft het presteren op uitzonderlijk hoog niveau aan.
 De ontwikkeling van (hoog)begaafdheid is een samenspel van factoren: begaafdheidsfactoren, omgevingsfactoren en persoonlijkheidsfactoren.
 Een optimaal samenspel leidt tot hoge prestaties.

Hoogbegaafdheid kan zich op verschillende manieren uiten en beperkt zich niet alleen tot het heel goed presteren op de schoolvakken. Het komt ook naar voren op kunstzinnig, sportief en sociaal/emotioneel gebied.

Om van prestatie op (hoog)begaafdheid niveau te kunnen spreken laat de leerling zien dat hij bovengemiddeld presteert of kan presteren op diverse prestatiegebieden. Op minstens één van de gebieden scoort hij excellent.

Een sterke indicatie voor hoogbegaafdheid is een hoge IQ-score (indicatieve grens: IQ 130). Een lage IQ-score sluit een hoge intelligentie echter niet uit.
 Op een gemiddelde populatie heeft 10 % van de leerlingen kenmerken die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid of een hoge intelligentie. Werkelijk hoogbegaafde leerlingen vormen een kleiner percentage, onderzoeken geven tot op heden aan dat dat ongeveer 2,3 % is.

In iedere klas van 28 leerlingen zitten gemiddeld 2-3 (hoog) begaafde leerlingen.

Waarom een aparte aanpak?

Het idee dat hoogbegaafde leerlingen alle taken zelfstandig en zonder hulp tot een goed einde brengen is een grote misvatting. Net zoals alle andere leerlingen hebben zij begeleiding nodig in hun leerproces. Als het leren stagneert, ontstaat er stress die op zijn beurt weer een negatieve invloed heeft op dit leerproces.

Begaafde leerlingen hebben een aanpassing nodig op het reguliere lesaanbod. Daarmee erkennen wij dat (hoog)begaafdheid valt onder ons zorgbeleid. Deze leerlingen vragen om interventies die hen helpen om gemotiveerd te blijven leren en om op hun niveau te kunnen presteren.

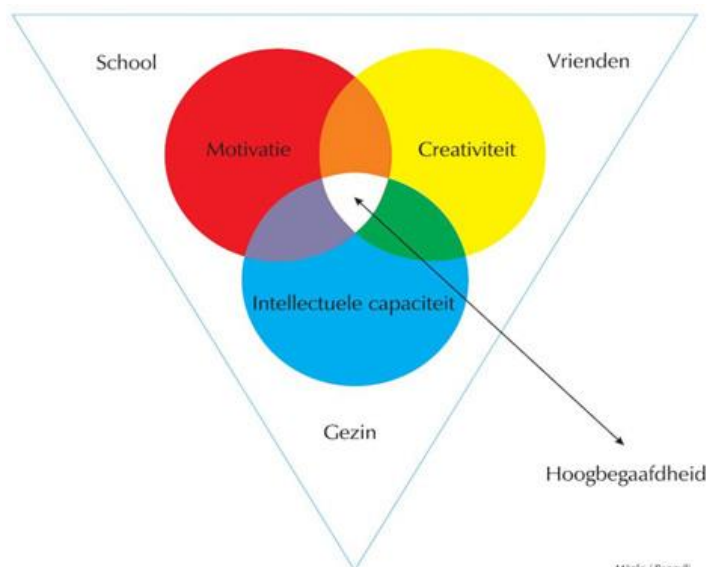
Welke factoren beïnvloeden (hoog)begaafdheid?

Zowel de leerling zelf, de omgeving (school, gezin, vrienden en omgeving) hebben invloed op de ontwikkeling van de (hoog)begaafde leerling.

Informatie van ouders kan bijdragen om tot een juiste signalering te komen. Hun inbreng is van wezenlijk belang en moet heel serieus worden genomen.

Drie essentiële kenmerken zijn herkenbaar bij hoogbegaafdheid: intelligentie, creativiteit en motivatie.

De leerlingen hebben een hoog werktempo, weinig behoefte aan uitleg en herhaling, ze zijn in balans en laten in alle opzichten zichzelf optimaal presterend zien.

Hoe acteert de school?

Al deze factoren samen bepalen de onderwijsbehoefte van een leerling.

De onderwijsbehoeften worden in samenspraak met IB (Interne Begeleiding van de school), leerkracht en ouders in kaart gebracht. Vanuit deze inventarisatie ontstaat een op maat gemaakt handelingsplan dat met een onderling af te stemmen frequentie regelmatig wordt

geëvalueerd. Als blijkt dat bij de school handelingsverlegenheid ontstaat, zullen wij de hulp van specialisten binnen ons samenwerkingsverband inzetten. Op deze manier wordt de continuïteit van de aanpak bewaakt en kan er indien nodig worden bijgesteld.

Belangrijk om te weten is onder meer:

- Wat kan de leerling precies?
- Wanneer is de leerling (nog) gemotiveerd om te leren?
- Is de leerling stressgevoelig?
- Welke werk-leerstrategieën houdt de leerling er op na en zijn deze effectief?
- Kan de leerling zijn leerproces reguleren?
- Hoe is het zelfbeeld van de leerling?
- Is de leerling faalangstig?

Essentieel hierbij is overleg met de leerling zelf.

Signalen van meer- en hoogbegaafdheid.

Kinderen die meer kunnen leren en gemakkelijker kunnen leren dan de gemiddelde leerling zijn niet allemaal over één kam te scheren. Ook in deze groep is er diversiteit in kunnen en prestatie. Om de meerbegaafde leerling van de hoogbegaafde leerling te kunnen onderscheiden hanteren wij onderstaande tabel:

De meerbegaafde leerling	De hoogbegaafde leerling
Kent de antwoorden	Heeft altijd vragen
Houdt van woorden	Heeft ongewone / complexe vocabulaire
Begrijpt ideeën	Ontwikkelt ideeën
Conformeert zich	Is eigengereid
Houdt van school	Geniet van het leren
Luistert met interesse	Toont sterke gevoelens en opinies
Kopieert nauwkeurig	Creeert nieuwe ideeën

Op school blijken hoogbegaafde leerlingen ook niet in één standaardtype voor te komen. Betts & Neihart beschrijven zes typen hoogbegaafde leerlingen:

De succesvolle leerling,

levert goede prestaties, is perfectionistisch, vermijdt risico en zoekt bevestiging van de leerkracht.

De uitdagende leerling,

is creatief, komt op voor eigen opvattingen, is competitief, heeft grote stemmingswisselingen en is eerlijk en direct.

De onderduikende leerling,

ontkent zijn/haar begaafdheid, vermijdt uitdaging, zoekt sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen.

De drop-out,

is creatief, neemt onregelmatig deel aan het onderwijs, zoekt buitenschoolse uitdaging, isoleert zichzelf, verstoort, presteert gemiddeld of onder gemiddeld en bekritiseert zichzelf en anderen.

De leerling met leer- en/of gedragsproblemen,

werkt inconsistent, presteert gemiddeld of onder gemiddeld, verstoort en reageert af.

De zelfstandige leerling,

heeft goede sociale vaardigheden, werkt zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, werkt zonder bevestiging, is creatief, komt op voor eigen opvattingen en neemt risico.

Bij een oppervlakkige signalering/beoordeling wordt in de regel de helft van de (hoog)begaafde leerlingen niet herkend op de basisschool.

Alleen letten op schoolse prestaties geeft een vertekend beeld. Juist gedrag dat een leerling laat zien in afwijkende situaties kan ineens (onvermoede) kwaliteiten van een leerling blootleggen. Bijvoorbeeld: een projectweek, excursies, voorstellingen etc. Observeringen van leerlingen zijn evenzo belangrijk als de resultaten uit toetsen.

Hieronder geven wij een lijst met signalen en kenmerken die voor ons belangrijk zijn bij onze observaties en onze signalering. Daarbij geven wij aan dat wij ons ervan bewust zijn, dat niet alle kinderen deze kenmerken gedurende hun schoolloopbaan vasthouden en/of verder ontwikkelen.

Hier ligt tevens het belangrijkste verschil tussen kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong en kinderen die we later meer- of hoogbegaafd kunnen noemen.

De school kan gedurende de schoolloopbaan van een leerling de aanpak bij moeten stellen zodat altijd bij de behoeften van de leerling wordt aangesloten.

Dat kan betekenen dat een leerling in een later stadium als meer- of hoogbegaafd wordt aangemerkt, maar dat kan eveneens inhouden, dat een leerling zijn voorsprong niet weet te behouden en de extra begeleiding die hij of zij krijgt op grond van vermoedelijke meer- of hoogbegaafdheid, wordt beëindigd.

Signalen die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid:

- Intense ervaring van de omgeving, het oppikken van veel prikkels en het intensief laten binnenkomen van deze prikkels (sociaal competent, hoog sensitief, aparte humor, rijke fantasie, psychosomatische problemen, slaapstoornissen, intuïtieve denker);
- Een groot rechtvaardigheidsgevoel (onafhankelijk, oorspronkelijk: is zichzelf) ;
- Kritische houding en de verwachting dat de omgeving ook deze kritische houding aanneemt (perfectionisme, de baas willen spelen, nieuwsgierig, betrokken en initiatiefrijk, onderzoekend, sterke concentratie, durft risico's te nemen) ;
- Het onrealistisch hoog leggen van de lat voor zichzelf en de omgeving. Neigen tot perfectionisme. (faalangst, plezier in het oplossen van moeilijke problemen.

(NB: Deze opsomming van bovengenoemde signalen is niet bepalend of compleet. Observaties van leerlingen kunnen meer zaken zichtbaar maken die in de signalering worden meegenomen.)

Herkennen van een ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters:

- Een goede taalontwikkeling, (grote woorden- en begrippenschat ingewikkelde zinsconstructies, wederkerig gesprek);
- Vroege ontwikkeling van getalbegrip;
- Objectpermanentie: het vermogen een beeld in het geheugen vast te houden zonder het te zien;
- Bijzonder gevoel voor humor hebben (woordgrapjes) / gevoel voor symboliek;
- Veel kennis in huis hebben;
- Eerder dan andere kleuters wederkerig spel laten zien;
- Voorlopen op sociaal gebied waardoor communicatie misverstanden kunnen ontstaan;
- De vraag achter de vraag stellen;
- Uitzonderlijke prestaties op jonge leeftijd laten zien (tekenen van mensfiguren, driedimensionaal besef: voorbeeldmodellen nabouwen, schaduw tekenen);
- Nieuwsgierig (snuffelgedrag);
- Kan zich de leerstof uit de hogere leerjaren gemakkelijk eigen maken;
- Sterk geheugen.
- Hoge IQ scores (120 of meer) duiden op begaafdheid.

Kleuters die later begaafd blijken te zijn, hebben vaak op meerdere gebieden een ontwikkelingsvoorsprong. Zij laten dit gedrag vooral zien in complexe en uitdagende situaties.

- Het kind leert zichzelf rekenen; (autodidactisch)
- Het kind kan goed logisch denken, ziet verbanden en relaties en grotere patronen;
- Het kind is snel van begrip;
- Het kind is in staat om de verworven kennis toe te passen.
- Het kind heeft een hekel aan routinematig werken (automatiseren)

! Als een kleuter langdurig niet wordt uitgedaagd gaat hij zich aanpassen of probleemgedrag vertonen! De kans bestaat dat een kleuter dit gedrag verder gaat ontwikkelen. Daarom is het van belang om op tijd uitdagingen aan te bieden.

Signalen zijn bijvoorbeeld clownesk gedrag, bazig gedrag, minder samenspelen, minder betrokkenheid in de kring.

Thuis merken ouders dat de kinderen veel aandacht vragen, huilen, hoofd-of buikpijn klachten hebben of gaan bedplassen.

Hoe wordt er signaleerd?

De leerkracht signaleert en informatie van ouders wordt serieus meegenomen.

Op het moment dat er vermoed wordt dat er sprake is van een ontwikkelingsvoorsprong, wordt er een gesprek georganiseerd met de ouders en de IB-er waarin de onderwijsbehoefte van de leerling wordt besproken.

Het is belangrijk om te kijken wat past bij de individuele leerling. Tijdens en voor de onderwijsaanpassingen is overleg met alle betrokkenen: de ouders, de leerling zelf, de IB-er, de leerkracht en eventuele externen.

Signaleren organiseren.

Signaleren in groep 1

- Intake met ouders; ouders kunnen goed aangeven wat hun kleuter kan. Vraag niet naar bijzonderheden of afwijkingen, maar naar wat voor dit kind gewoon is. Vraag door en vraag naar concrete voorbeelden.
- De warme overdracht met een kinderdagverblijf/peuterspeelzaal. Het kleutervolgsysteem geeft een mogelijke voorsprong vaak al aan.
- Signalering in de eerste schoolweken. Een kleuter past zich snel aan. Deze eerste weken zijn van belang om te kijken wat een kleuter (oorspronkelijk) kan.
- Signalering gedurende de eerste twee schooljaren. Inzet van het leerlingvolgsysteem in groep 2 en indien wenselijk op een eerder moment in groep 1.

Enige voorsprong kan gewoon passen binnen de gemiddelde ontwikkeling en hoeft niet te wijzen op een meer dan gemiddelde begaafdheid.

Signaleren in groep 3 t/m 6.

- Observaties van de leerkracht.
- Cito-toetsen.
- methodegebonden toetsen.
- De leerling zelf: leerlingen zijn vaak goed in staat om zelf te vertellen wat het bezighoudt of dwars zit.
- De ouders: vaak is de situatie thuis anders dan op school en blijkt een leerling thuis in staat tot bijzondere dingen.

De rol van ouders.

Ouders zijn voor ons een belangrijke bron van informatie tijdens het intakegesprek van hun kind.

Het is voor de school erg belangrijk dat ouders worden meegenomen in het leerproces en leertraject van hun kind. Eventueel kan van hen gevraagd worden om ook in de thuissituatie aandacht te besteden aan zaken die het leerproces ten goede komen. De school zal het leerproces van de leerling inzichtelijk maken voor ouders.

Wat is mogelijk?

Er zal altijd sprake zijn van een aanpak die wordt afgestemd op de behoeften van de leerling. Soms zal er een individueel traject worden ingezet, waar mogelijk zullen leerlingen geclusterd worden.

Versnellen:

- Overslaan van een groep, al dan niet in de vorm van het doorlopen van meerdere groepen in één schooljaar.
- Versnellen voor een bepaald vak.

Bij versnellen moet goed het lange termijn effect in het oog worden gehouden. Versnellen is een schoolbrede en structurele beslissing. Ook na versnellen moet er worden verrijkt om de ontwikkeling en het leervermogen te blijven stimuleren.

Compacten:

Het indikken van de stof, waarbij de lesstof wordt beperkt tot wat voor de leerling echt nodig is. Dit is een middel om tijd vrij te maken voor echte leertaken voor deze leerling in de verrijkingsstof. Het doel is dat de leerlingen ook daadwerkelijk leren en niet worden 'beziggehouden'.

Om te kunnen bepalen in hoeverre compacten kan worden doorgevoerd zonder dat de leerling essentiële instructie mist, zal er pre-toetsing plaatsvinden binnen de methoden die op school worden gebruikt.

Verrijken:

Verrijken heeft niet alleen betrekking op het verwerven van kennis maar ook in het verwerven van inzichten hoe de kennis verworven kan worden.

Het verwerven van metacognitieve vaardigheden is in de begeleiding en aansturing van (hoog)begaafde leerlingen een belangrijk onderdeel van het programma.

Verrijken gebeurt in de klas, individueel of in groepsverband in een verrijkingsgroep (Sherlock Holmes).

Onder goede verrijkingstaken verstaan wij, op advies van SLO:

- opdrachten die een beroep doen op de creativiteit;
- open opdrachten;
- opdrachten hebben een hoog abstractieniveau;
- opdrachten hebben een hoge mate van complexiteit;
- opdrachten bieden een meerwaarde ten opzichte van de reguliere lesstof;
- opdrachten stimuleren een onderzoekende houding;
- opdrachten doen een beroep op zelfstandigheid van de leerling;
- opdrachten die een beroep doen op een reflectieve houding;
- opdrachten die interactie uitlokken.

Sherlock Holmes.

Het bezoeken van een plusklas kan leiden tot betere prestaties, een verbetering in gedrag, verbetering van sociale competenties en een toename in inzet in de plusklas. (Onderzoek: Hornstra, Van der Veen & Peetsma, 2015) Het kan echter ook als negatief effect hebben, dat de motivatie in de reguliere klas kan afnemen. Goede communicatie tussen de plusgroepleerkracht en de groepsleerkracht van de leerling is van belang en ook het eventuele werk dat vanuit de plusgroep naar de klas wordt meegenomen moet een plaats in het curriculum van de leerling krijgen.

Onze verrijkgroep heet Sherlock Holmes. In deze groep helpen wij de leerlingen om zich verder te ontwikkelen op sociaal-emotioneel vlak en op het gebied van studievoordigheden. In deze groep plaatsen wij leerlingen waarvan wij vermoeden / zeker weten, dat zij een ontwikkelingsvoorsprong hebben of meer- of hoogbegaafd zijn.

Dit levert de volgende voordelen op:

- Leerlingen krijgen een zwaarder leerstofaanbod en hebben de leer- en studievoordigheden nodig. Leerlingen leren om suggesties ter hand te nemen.
- Leerlingen hebben contact met ontwikkelingsgelijken en kunnen hun sociaal-emotionele ontwikkelingen spiegelen.
- Leerlingen ervaren aandacht en veiligheid.
- Leerlingen ervaren een gerichte feedback op opdrachten, inzet en gedrag dat bijdraagt aan een realistisch zelfbeeld.
- Leerlingen krijgen gerichte feedback op hun leerproces.

In de plusgroep krijgen de leerlingen andere en meer uitdagende opdrachten waarbij aandacht is voor het leerproces. Er ligt een focus op samenwerken en communiceren, onderzoekend leren, diverse aanpakken en oplossingen en projectmatig werken aan ingekaderde opdrachten.

Onderpresteren.

Soms laten leerlingen niet zien wat op basis van hun capaciteiten verwacht kan worden. Leerlingen passen zich aan aan het gemiddelde niveau van hun groep. Er is geen sprake van een evenwichtig leerproces. Dit kan leiden tot gedragsproblematiek omdat de leerling gedemotiveerd raakt.

Onderpresteerders hebben vaak een onrealistisch (negatief) zelfbeeld. Deze gevoelens laten zij vaak niet zien. Er is wel motivatie, maar niet om te presteren. Het is voor de school erg moeilijk om deze leerlingen te signaleren. Observaties en gesprekken met ouders zijn leidend in de signalering omdat de toetscores geen aanleiding geven tot vermoeden van (hoog)begaafdheid.

Herkennen van onderpresteerders.

Onderpresterende hoogbegaafde leerlingen kunnen zowel positieve als negatieve kenmerken hebben.

Positieve kenmerken kunnen zijn:

- Begrijpt en onthoudt moeilijke informatie mits geïnteresseerd
- Leest veel of verzamelt veel informatie in vrije tijd
- Presteert significant beter op mondelinge toetsen
- Kent veel feiten, grote algemene ontwikkeling
- Functioneert goed bij individueel onderwijs op maat
- Is creatief en heeft een levendige verbeelding
- Ontwikkelt thuis allerlei activiteiten op eigen houtje
- Heeft een brede belangstelling, onderzoekt graag dingen
- Is gevoelig

Negatieve kenmerken kunnen zijn:

- Presteert op school redelijk tot slecht

- Heeft het huiswerk niet of slecht gemaakt
- Is vaak ontevreden over eigen prestatie
- Heeft een hekel aan automatiseren
- Vermijdt nieuwe leeractiviteiten uit faalangst
- Heeft minderwaardigheidsgevoelens, wantrouwend/onverschillig
- Doet niet graag mee aan groepsactiviteiten
- Is minder populair bij leeftijdsgenootjes
- Doelen worden te hoog gekozen
- Is snel afgeleid en impulsief
- Staat afwijzend/onverschillig tegenover school
- Wil niet geholpen worden, wil zelfstandig zijn
- Neemt geen verantwoordelijkheid voor eigen daden 20
- Verzet zich tegen autoriteit

*Wij zijn ons bewust dat wij ons op dit gebied moeten blijven ontwikkelen en scholen.
Dit protocol zal iedere twee jaar een controle/update krijgen zodat ons onderwijs actueel blijft.*

Waardenburg, 5 september 2018